

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

7 9
VESTJYLLANDS HØJSKOLE

årbog

nr. 4. 1972

PÆDAGOGISKE
BIBLIOTEK

VESTJYLLANDS
HØJSKOLE

årbog
nr. 4

1972

Indhold

Begreber	side 5
Demokrati	side 7
Christen Christensen	
Kultur	side 15
Inger J. Schultz	
Professionalisme	side 21
Harald Boye Jensen	
Tolerance	side 25
Bodil Christensen	
Uddannelse	side 31
Vagn Bindseil	
Tradition	side 35
Ruth Boye Jensen	
Kommunikation	side 37
Vinie Vingård	
Kunst	side 41
Dida Lau	
Fra dagbogen	side 49

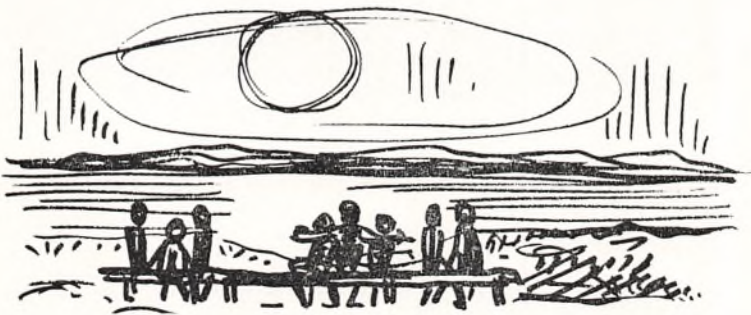
Tegningerne er udført af Dida Lau og Jonna Sejg.

Begreber

Dagligt går vi rundt og benytter os af en lang række begreber, hvis indhold vi måske ikke gør os helt klart eller som ikke kan defineres entydigt. Skal samtalen – eller med et fint ord kommunikationen – mellem mennesker lykkes, er det af væsentlig betydning, at vi forstår eller er enige om, hvilken betydning, der skal lægges i de forskellige ord.

For at opnå en smule klaring og måske sætte diskussionen i gang om begrebernes indhold har vi bedt årbogens skribenter tage hver et begreb op til behandling ud fra deres opfattelse af tingene. Ingen af os vil hævde, at vi har udtømt de behandlede begreber, men vi håber, at de følgende sider kan være medvirkende til at fremkalde bifaldende nik eller en arrig hovedrysten.

Christen Christensen

Demokrati

Af CHRISTEN CHRISTENSEN

Et af tidens hyppigst anvendte og undertiden misbrugte begreber er demokrati. Begrebet er vanskeligt at komme tæt ind på livet, fordi det defineres på mange måder, og da Brunos berømte sætning, »alting er relativt«, ikke er blevet modbevist gennem 400 år, er det umuligt for nogen at tale eller skrive ud fra den hele sandhed. Der kan højst blive tale om en personlig opfattelse og en lige så personlig vurdering, hvis der skal være tale om videreudvikling af demokratiet.

Betragtet under en større historisk synsvinkel er demokrati et forholdsvis nyt fænomen på begrebshimmelen de fleste steder på kloden. Endnu er det umuligt at besvare, om begrebet er kommet for at blive og videreudvikles i kommende årtier og århundreder, eller det i løbet af en forholdsvis begrænset tid vil slukkes som et stjernesud i natten. Til dette må dog bemærkes, at vor indstilling og holdning kan være med til at støbe fundamentet solidere eller virke undergravende på det.

Den overvejende del af menneskeheden har indtil dato ikke levet under former, som vi vil betegne som demokratiske. Næsten overalt, hvor samfundsdannelser er opstået, er det resulteret i, at en enkelt person eller en elitegruppe har placeret sig på magten i forskellig grad. Ganske vist har der i adskillige tilfælde været tale om et både mildt og forstandigt styre fra magtgruppens side, men det konkrete er alligevel, at det store flertal i befolkningerne har måttet indrette sig efter magthavernes ønsker og krav. Dette gælder for flertallet af de samfund, som vi kun kender gennem de historiske beretninger, og det gælder fremdeles for en stor del af nutidens samfundssystemer.

De gamle grækere forsøgte sig med noget i retning af et demokrati, og da de ingen tidligere erfaringer havde at støtte sig på, må det konstateres, at de nåede mange fremragende resultater. Ikke mindst i Athen nåede man former, som vi i mange henseender fremdeles kan lære af. Gennem en lang årrække samledes de frie mænd i Athen for at drøfte, hvorledes man bedst ordnede statens fælles anliggender. Platons værker med Sokrates' diskussioner rummer meget lærerigt, også for nutidsmennesker. Det er værd at

bemærke, at man søgte at diskutere sig frem til afgørelser, der hvilede på de bedste argumenter, i højere grad end man stemte sig frem til flertalsafgørelser, der måtte være utilfredsstillende for et større eller mindre mindretal.

Naturligvis havde dette første spæde demokrati iøjnefaldende brist set med vore øjne. Den halvdel af befolkningen, der tilfældigvis var blevet kvindekøn, måtte tie i forsamlingen, hvilket også Paulus fandt rimeligt. Det samme gjaldt den store gruppe, der af en eller anden årsag måtte friste livet som slaver, og som gennem slavearbejdet var med til at give de frie mænd mulighed for at diskutere uden at sulte ihjel under diskussionerne. Men trods disse og andre skønhedspletter var der tale om en betydningsfuld nydannelse på samfundslivets områder. Uden denne begyndelse havde vi uden tvivl været længere tilbagestående i den demokratiske udvikling, end tilfældet er. Enhver udvikling må have sin tid for at lykkes. De første biler, der rullede på landevejene, havde også mange brist sammenlignet med nutidens strømliniede uhyrer, men det var alligevel disse første mangelfulde eksemplarer, der har været med til at muliggøre den senere udvikling.

Det blev ikke i Grækenland, at man på et senere tidspunkt tog ideen seriøst op igen til videreudvikling. Tværtimod må vi konstatere, at udviklingen i nutidens Grækenland har bevæget sig et godt stykke i den modsatte retning.

At påstå, vi i de nordiske lande fra gammel tid har haft en demokratisk tradition, ville nok være en letsindighed. Derimod må det være rimeligt at konstatere, at man i disse lande har haft en livsrytme, der på flere måder på gunstig vis har været med til at berede jordbunden for en videreudvikling af de gamle græske ideer, da de tæt ind på vor egen tid blev hentet frem fra fortidens pulterkammer. Landsbyfællesskabet gennem middelalderen er et eksempel herpå. Gennem århundreder samledes landsbyens bønder efter ganske bestemte regler eller ritualer for at drøfte fælles anliggender. Man kan næsten sige, at som nutidens demokrati havde denne form sine meget iøjnefaldende fordele og mangler. På den positive side betød det, at der blev skabt et menneskeligt fællesskab, som ikke let kan overvurderes. Samtidig havde det sin meget store begrænsning i, at man altid måtte vente på de mest træge, inden der kunne samles enighed om et fremskridt. En stor del af skylden for middelalderens stagnation må henføres til disse forhold. Og selv om nutidens fremskridtstempo langt fra er

et ubetinget gode, vil ingen formentlig være interesserede i middelalderlige forhold i dag.

Imidlertid blev det ikke i Norden, man i første omgang halede de gamle græske ideer frem til afpudsning. Som på så mange andre områder blev det den franske ånd, der virkede som igangsætter. Den franske revolution væltede sig i blod og snak om demokrati i form af slagordene: Frihed, lighed, broderskab. Inden ideerne nåede vore breddegrader og vandt nogenlunde genlyd i det køligere nordiske klima, var blodet vasket af. Vi nøjedes med at overtage de noget forvirrede tanker om, hvad folkestyre burde være.

En del mennesker vil påstå, at demokratiet indførtes i Danmark i 1849, da vi fik grundloven. Grundloven var en vigtig milepæl, alligevel er påstanden en sandhed med modifikationer. Et udviklingsforløb var gået forud for denne milepæl. Og et endnu længere forløb, som vi ikke kender afslutningen på, er fulgt efter. Vi er på ingen måder færdige med at udvikle og forme demokratiet endnu. Hvis vi på et eller andet tidspunkt mener at have nået det fuldkomne, vil det være ensbetydende med demokratiets død. Demokratiet kan aldrig være noget færdigt eller afsluttet. Hal Koch betegnede det som en livsform. En livsform må være under stadig bearbejdelse og udvikling, alt efter de forhold, som den til forskellige tider skal virke under. Demokrati er noget levende og skal som sådan formes og tilegnes af hver ny generation, ellers stagnerer eller dør det.

Det politiske demokrati, som grundloven i 1849 gav et betydningsfuldt udgangspunkt, har på nogle områder udviklet sig videre siden da. Kvinderne har for adskillige årtier siden fået stemmeret i Danmark, og der kræves ikke længere bestemte formueforhold eller lignende for at kunne afgive sin stemme. Også valgretsaldere er sænket nogle gange i årenes løb, ligesom det aristokratiske landsting er forsvundet.

Der er altså på en række områder tale om en positiv og fremskridtsbetonet udvikling. I andre henseender må det imidlertid ikke glemmes, at der i de første 125 år ikke er sket nogen nævneværdig udvikling. Der startedes med et indirekte demokrati, hvor man udpegede nogle mennesker til at afgøre tingene for sig. Den naturlige udvikling af dette indirekte demokrati burde have været, at man efterhånden bevægede sig længere og længere over mod et mere direkte demokrati, hvor de enkelte borgere i højere grad

var med til at træffe de vigtigste afgørelser på nærmeste hold.

Når en sådan udvikling næsten totalt er udeblevet, skyldes det flere årsager. En af de væsentligste er formentlig, at vi sideløbende med den demokratiske proces har oplevet en industrialiseringsproces. Disse to bevægelser vil altid have svært ved at forliges. En effektiv industrialisering harmonerer dårligt med, at alle, selv de mest træge og reaktionære, skal være indstillet på at støtte en ny udvikling, inden den kan sættes i gang. Vi har valgt at satse mest på industrialiseringen. Havde vi i stedet valgt den demokratiske proces som den vigtigste i udviklingsforløbet, ville der måske stadig have været mennesker, der høstede med le. I hvert fald var vi næppe nået længere end til selvbinderen på landsbasis.

En af demokratiets mest iøjnefaldende svagheder er, at det altid vil fungere uhyre trægt, da størstedelen af menneskeheden traditionelt er konservativt indstillet og ikke ønsker de store forandringer. Man fristes til at sige: Jo mere demokratisk, jo trægere udvikling. I Schweiz, hvor man har den længste direkte demokratiske tradition bag sig, fik kvinderne først stemmeret for et par år siden. Dette skyldtes i første række de mange reaktionære mandfolk, der ikke ønskede forandringer i de bestående forhold på dette område. Et par spæde tilløb til mere direkte demokrati i Danmark har vist samme tendens. Da jordlovene i tresserne sendtes ud til folkeafstemning med et politisk flertal bag sig i folketinget blev resultatet, at de faldt med et kæmpebrag. Nogle vil sige, at dette skyldtes propaganda. Måske er det rigtigt, men så må man bare konstatere, at hvis størstedelen af befolkningen falder for en propaganda, så er den næppe moden til et mere udviklet direkte demokrati. Iøvrigt er der siden gennemført jordlove uden folkeafstemning, og man har ikke i den anledning følt sig forpligtet til at protestere synderligt fra folkets side.

Med stort folketingsflertal som baggrund sendtes for få år siden valgretsaldern ud til folkeafstemning. Den blev også massivt tromlet ned af det samme folk, som kun en valgperiode forinden havde valgt de politikere, der vedtog dette.

Ved den nyligt overståede EF afstemning fulgte et flertal, selv om det ikke var imponerende stort, det politiske flertal i folketinget. Det havde været velgørende, om dette havde været et udtryk for den folkelige modenhed til at træffe afgørelser af denne art. Det vil være for naivt at påstå, at dette var tilfældet. Politikere og mange med dem havde på forhånd forklaret: Hvis I

ønsker så få forandringer som muligt og også ønsker at bevare den stigningstakt, I har vænnet jer til gennem snart 20 år, i levefoden, så skal I bare stemme ja. Disse argumenter havde effekt og bekræfter således kun den førømtalte svaghed i forbindelse med demokratiet.

Ud fra de erfaringer og oplevelser, som mennesker indtil dato har haft i forbindelse med demokratiet, vil det være muligt at formulere andre egenskaber og konklusioner, som hører med i billedet. Først og fremmest er det rimeligt at fastlå, at det fuldstændige demokrati ikke findes og heller aldrig vil kunne opstå på jorden. Det ville simpelthen forudsætte, at den denneskelige race var gjort af et andet materiale, end tilfældet er. Men selv om endemålet er en utopi, vil der altid være rimelighed i at søge at nå længst muligt frem mod det, hvis man tror på, at demokratiet er den bedst kendte form for mennesker at leve under.

Foruden den førnævnte menneskelige træghed er den menneskelige forskelligartethed med til at vanskeliggøre demokratiets udvikling. Selv i et lille samfund som det danske er der store forskelligheder fra land til by og på mange andre områder. Dette bevirker, at alle de skabte rammer og love ikke virker lige hensigtsmæssige alle vegne. En lov, der føles som en nødvendighed i Københavnsområdet, kan udmærket virke meningsløs i Vestjylland. På politisk plan kan man søge at gøre rammerne så vide, at der i nogen grad er plads til forskellighederne inden for dem. Dette har man forsøgt på adskillige områder her i landet, med større eller mindre held. Vi har både en forholdsvis rummelig folkekirke og folkeskole. Alligevel rummer begge dele adskillige brist, bl. a. dette, at rummeligheden har størst betydning for de præster og lærere, der er ansat i henholdsvis kirke og skole. Ikke alle præster er særligt imødekommende over for anderledes tænkende og troende, og ikke alle lærere er særligt forstående over for elever, der måske skiller sig ud fra de gængse normer. Disse skønhedspletter kan man søge at rette på, når de skinner igennem, men tro på, at de vil kunne udraderes, er en utopi.

Disse forhold, som naturligvis ikke bare findes i kirke og skole, viser en vigtig egenskab hos demokratiet i dets hidtidige form. Det er mest velegnet for små samfund. Enheder, der består af personer med nogenlunde samme udgangspunkt og indhold, vil altid have de bedste muligheder for at fungere demokratiske. I disse mindre enheder vil der eller kan der være en forståelse til stede, som man

ikke kan forvente at finde i store enheder, hvor det personlige forhold mellem individerne ikke kan være særlig stærkt.

Den igangværende udvikling i verden med blokdannelser, der i overvejende grad er betinget af en effektiv produktion og handelsomsætning er en meget alvorlig udfordring for demokratiet. Indtil dato har disse blokke ikke vist synderlige tegn på en større interesse for mere end en stagnerende demokratisk form. Dermed være ikke sagt, at demokratiet ikke kan finde former, hvorunder det kan gøre sig gældende i større enheder, vi må bare konstatere, at disse former endnu ikke er fundet eller udviklet i højere grad. Dette betyder, at endnu inden demokratiet ret har fået manifesteret sig i de mindre enheder, som det tilsyneladende er mest velegnet til, stilles det pludselig over for nye kæmpeudfordringer. Skal demokratiet overleve under disse vilkår, som der næppe vil blive ændret på i en overskuelig fremtid, må det i højere grad gøre opmærksom på sine egenskaber og fortrin. Det må ske via de mennesker, som anser demokrati for at være andet og mere end et slagord, der er velegnet til festlige lejligheder. Rent konkret må det betyde, at der samtidig med centraliseringen på nogle områder, må ske en meget vidtgående decentralisering på andre områder. Flest mulige afgørelser må lægges ud til de mindst mulige enheder.

Det ville være optimistisk at påstå, at det er en sådan udvikling, der har været karakteristisk for blokdannelserne indtil dato. Men skal demokratiet overleve under blok-vilkårene, er det en nødvendighed, at der sættes ind på virkeliggørelsen af det direkte demokrati på så mange områder som muligt. I vor helt konkrete situation må vi tage den kolos på lerbødder, som Romtraktaten med alle dens påhæng er, op til alvorlig og kritisk bearbejdelse. Skabes der ikke muligheder for at ændre det idegrundlag, som der her bygges på, vil demokratiet let ende som en interessant museumsgenstand.

Et andet problem i forbindelse med en demokratisk udvikling ligger i, at det altid vil være forholdsvis let for de mere oplyste eller måske mundrappe at lokke de mindre oplyste eller tavse til at gå ind for standpunkter, som de ikke personligt står inde for. Skal demokratiet fungere meningsfyldt må det indebære, at mennesker, både formidlere og modtagere, altid benytter sig af den saglige oplysning, når et område skal behandles. Begynder man at benytte usaglige propagandatrommer og udgiver disse for at

være oplysning, svigtes den demokratiske ide. Atter må tankerne vende tilbage til den nyligt overståede EF afstemning. Her tænkes ikke på det konkrete resultat, det foreligger som en kendsgerning, men derimod på den manglende demokratiske etik, som begge parter afslørede i alt for rigelig grad ved at benytte sig af usaglig propaganda i stedet for saglig oplysning. Når engang det danske demokratis historie skal skrives, vil der blive et ubehageligt kapitel at få overstået.

Skal et demokrati fungere godt, forudsætter det en meget vidtgående oplysning og medleven fra en meget stor del af den gruppe, som det omfatter. Og det forudsætter i endnu højere grad en etik, som vi ikke for nærværende er i besiddelse af.

Det er en umulighed at undgå, at der undertiden vil opstå en afstemningssituation, hvor et mindretal må anerkende et flertals afgørelse. Alligevel er afstemningssituationen altid en andenrangs løsning for et demokrati. Hvis demokratiet virkelig fungerer, forudsætter det en diskussion, der må fortsætte, til man finder en løsning, der kan anerkendes af alle parter. Dette mål kan aldrig nås til fuldkommenhed, når der er tale om afgørelser på landsbasis, men et stykke af vejen kunne nås, den dag propagandaen forvises til fordel for oplysningen.

Et betydningsfuldt træk ved dansk demokrati har været, at man i nogle situationer har set sig nødsaget til at afstikke de lovmæssige rammer for flertallets ønsker, men samtidig har man været villige til at indføje andre lovrammer, der har indeholdt mindretalsrettigheder. I disse tilfælde har ingen med føje kunnet påstå, at de er blevet tvunget til at gå imod deres personlige indstilling. Noget sådant har været tilfældet i forbindelse med de tidligere nævnte områder kirker og skoler.

Et generelt svaghedstegn ved vort nuværende politiske demokrati er, at partidannelserne har en tilbøjelighed til at låse de enkelte situationer alt for fast. Den egentlige debat foregår alt for ofte uden for folketingssalen, så debatten i selve folketinget kun virker som et spil for galleriet. Når en politisk debat ruller på TV-skærmen, ved næsten alle på forhånd, hvad de forskellige skuespilleres roller indebærer. Demokratiet kunne fungere mere tilfredsstillende, hvis den virkelige debat blev ført tilbage til folketingssalen, og partiorganisationerne førte en mere tilbagetrukket tilværelse. De mange dygtige folketingsmænd kunne da i langt højere grad være med til at præge debatten med personlige indlæg,

og vi ville nok kunne forskånes for de partiafstemninger, som vi i dag er vidner til i forbindelse med næsten enhver debat i det danske folketing.

Endelig kan der være grund til at påpege yderligere en fare for demokratiet. Yderligtgående kræfter, som altid vil være til stede, og som er absolut udemokratiske, vil altid være rede til at spille under dække af demokratiet, indtil man har opnået en ønskelig magtposition. Derefter vil der næppe være interesse for demokrati fra disse gruppers side. Denne fare skal hverken over- eller undervurderes. Vi må blot fastholde, at demokratiet næppe har andre muligheder overfor dette, end at manifestere sig så grundigt i form af etik og oplysning, at det ikke bliver synderligt tillokkende at støtte disse kræfter.

De tre gamle -ismer: Liberalisme, konservatisme og socialisme samt alle de side- og vildskud, som de i tidens løb har præsteret, har hver på sin vis været med til at befordre demokratiet et væsentligt stykke frem. Men gamle ideer trænger undertiden til afløsning. Meget tyder på, at disse ideer i dag er slidt ned og har udspillet deres væsentligste roller. Indtil der gennem nytænkning er skabt nye og tidssvarende ideer til at afløse dem, vil det politiske demokrati være stagnerende. I øjeblikket kommer den politiske udvikling som regel haltende et godt stykke efter, at en udvikling er sat i gang via helt andre kanaler. Dette er utilfredsstillende på længere sigt, idet det er ensbetydende med, at den politiske verden kun kan tage tingene til efterretning i stedet for selv at være skabende.

Måske kunne det tænkes, at det slet ikke bliver fra politisk side, vi skal vente den fornyelse af demokratiet, som mange mennesker i dag sukker efter. Hvis medarbejderdemokratiet i virksomheder og andre steder, og herunder det økonomiske demokrati, kan udvikle sig i heldig retning, er der sandsynligvis en chance for, at det bliver ad denne vej kimen til demokratiets fornyelse eller videreudvikling skal findes. Men der er mange sten at fjerne, også på den vej. De gamle partiapparater og stærke organisationer ynder også her at spille de gamle plader i stedet for at skabe den progressive fornyelse, som der er behov for.

Det vil være utopisk at mene, at demokratiet kan udskilles fra økonomien. I så fald bliver der kun tale om slagord til benyttelse ved festlige lejligheder. Men der mangler i dag visioner, som har øje for, at det også er andet end økonomi, det drejer sig om, når mennesker skal eksistere og sameksistere på rimelig demokratisk vis.

Kultur

AF INGER J. SCHULTZ

Begrebet kultur opfattes på utallige måder.

For en del mennesker er kultur betegnelsen for et smykkeskrin, der kun indeholder særlig værdifulde, udvalgte ting; for andre er det ensbetydende med en stor rodekasse, hvori alt menneskeskabt kan puttes. Forvirringen bliver ikke mindre, når man prøver at finde én almengyldig definition i fagbøger og leksika. I forordet til Ruth Benedicts bog »Kulturmønstre« skriver Margaret Mead, at kultur – som vi i dag bruger udtrykket – er: den sum af tillært adfærd, der overføres fra forældre til børn. Og i Salomonsens konversationsleksikon står: Således forstår vi nu ved kultur alt det, der er genstand for pleje, udvikling eller uddannelse ud over, hvad naturen selv kan udvirke.

Kultur bliver også ofte kort defineret som det modsatte af natur. Man taler om naturvidenskaber og kulturvidenskaber, og om naturfolk og kulturfolk. Hvor grænsen mellem dem skal trækkes, bliver ofte en skønsag. I stedet for at stille de to begreber overfor hinanden som modsætninger, kan man også se dem i et afhængighedsforhold. Naturen bliver, ved at mennesket udvælger i den og bearbejder den ved bevidst legemligt og åndeligt arbejde, til kultur. I naturen findes en del processer og tilstande, der ligner kultur næsten til forveksling, f. eks. har både myrer og bier en arbejdsdeling, der kunne forlede til at tale om en social kultur hos disse arter; og bladlus bliver fodret og udnyttet af andre insekter, hvilket leder tanken hen på husdyrhold, der falder ind under menneskets tekniske kultur. Men man taler kun om kultur, hvor mennesket er aktivt engageret.

Selve ordet kultur kommer fra det latinske colere, hvis grundbetydning er: at dyrke, pleje, vedligeholde, udvikle, uddanne, udnytte, udvælge. Oprindelig brugtes ordet kun om dyrkning af jorden, og endda kun om agerbrug; men langsomt gik det over til også at bruges om skovbrug og havebrug. Først så sent som i 1600-tallet blev begrebets oprindelige rammer sprængt af franske filosoffer ved, at de også benyttede det på immaterielle områder. Kun i ca. 250 år har man talt om at dyrke sproget og ånden.

Første gang, ordet optræder i udvidet betydning på dansk, er vistnok hos fader Holberg, omkring midten af 1700-tallet. Her

citeres fra en af hans epistler: » . . . At en lige Skabning ikke haver lige Virkning, reyser sig ikke af Bygnings-Mesterens Arbejde; men af dens Efterladenhed, som skal holde den ved lige. Man kand ligne Mennisket ved gode men udyrkede Agre, der intet Korn og Frugter frembringe, skjønt de have Evne dertil: Agermændene ere Regentere, Lovgivere, Philosophi og Lærere, som pløye, besaae og cultivere dem. Sæden er adskillige slags, hvorfor Vexten og bliver foranderlig. Hvis Hvede saaes fremspirer Hvede, og hvis Klinte saaes fremvoxer Klinte, og det af en lige dannet Ager. At derfor lige Jorde sees saa ulige, er ikke Jorden med Jord-dyrkerens Uvidenhed eller Efterladenhed: Mangel af Cultivation virker det samme hos Mennisker og Forskiællen bliver ligesom mellem Marmor og sleebet Marmor. Nogle Mennisker forderes ved Mangel af Cultivation, andre ved Forstanderes onde Exempler og daarlige Love, andre igien af Vellyster, som Overflødighed med sig fører, hvilke hvis de ikke tvinges i Tide, quæle all god Væxt.«

I mere end to tusinde år har ordet kultur betydet: udvælgelse, dyrkning, pleje, udvikling, uddannelse. Hos Holberg kan man tydeligere end noget andet sted se, hvorledes den direkte sammenligning mellem kulturplanters og menneskers vækstbetingelser muliggør, at ordet kultur udvides til at omfatte andet end agerbrug – uden at grundbetydningen ændres. Man kan roligt kalde denne tolkning af begrebet for den klassisk-europæiske.

For at få en kultur til at lykkes, må man kende vilkårene for dens trivsel. Landmanden må kende jordbunden samt vide noget om de forskellige planters næringskrav og noget om sygdomsbekæmpelse. I sin oprindelige betydning stiller kulturen krav om aktiv handling fra kulturdyrkerens side; den kræver hans vilje til at ville udvælge, pleje og udvikle. På de immaterielle områder stiller den nøjagtig de samme krav. Skuespilleren f. eks. må kende ideen i skuespillet samt vide noget om mimiske og sproglige udtryksmidler. For at hans rolle skal lykkes, må han udvælge og indøve de udtryksmidler, der får ideen til at træde frem.

Den klassisk-europæiske udlægning af begrebet kræver vilje og aktiv handling.

Man fristes næsten til at spørge, om det er grunden til, at en anden definition af amerikansk oprindelse har vundet indpas i Vesteuropa i dette århundrede. Her forklares ordet kultur som »summen af de elementer, der indgår i en etnografisk beskrivelse«.

I dette tilfælde er kultur en stor rodekasse, hvori alt samfunds-
anerkendt kan puttes. Og kun det samfundsanerkendte, thi i de
såkaldte primitive kulturer tillades ikke afvigelser fra normen og
ritualerne. Betegnelsen primitive kulturer dækker det samme som
naturfolk; sidstnævnte brugtes tidligere for at tydeliggøre, at et
sådant samfund i langt højere grad end vort er underkastet natu-
rens luner. Der er altså tale om samfund med en ringe nuanceret
teknisk kultur og en relativ enkelt erhvervsstruktur, derimod hen-
tyder betegnelsen primitiv kultur ikke til religionen, der endda
kan være uhyre kompliceret, og heller ikke til – den oftest hermed
forbundne – socialstruktur. Karakteristisk for det primitive sam-
fund er mana-, tabu- og toteminstitutionerne.. Samfundet har en
vital interesse i at kræve, at ethvert medlem overholder tabureg-
lerne; thi den, der bryder dem, påfører sig selv den farlige mana
og overfører den til alt og alle, han kommer i berøring med. Tabu
kræver ritualer og ceremonier. Derfor er det, iflg. den etnografiske
definition, ikke forkert, når Margaret Mead taler om »kultur« som
tillært adfærd, der overføres fra forældre til børn – de tillærte
adfærdsnormer er jo netop elementerne i en etnografisk beskre-
velse. Også Ruth Benedict er tro mod denne definition ved at kalde
bogen »Kulturmønstre«, idet det får os til at tænke på noget
statisk.

På bogens omslag har forlaget skrevet en kort introduktion:
»Kulturvanerne former sig i mangfoldige forskellige mønstre, ikke
alle lige righoldige og heller ikke alle lige regelmæssige, men fast-
lagte for den enkelte kulturkreds . . .« Det bruger ordet vaner i
stedet for traditioner. Der er dog en forskel, da traditioner kan
tages op til vurdering, mens vaner er indgroede, automatiske
handlinger. Men i vide kredse er den etnografiske udlægning for-
enklet til kort og godt at være: kultur er vaner.

Ved udenlandsdanskernes stævne forrige år på Kronborg blev
der iflg. avisreferater talt om dansk kultur, og efter samme kilder
at dømme især om porno. Men når kultur opfattes som det sam-
fundsanerkendte, fandt man her et område, hvor vor kultur ad-
skiller sig fra de fleste andre landes; fra og med den dag, den nye
pornolov trådte i kraft, hører porno med til dansk kultur, men ikke
til kulturen i lande, hvor sortbørsspekulanter tjener penge på den.

Det er også svært at kapere, at kultur er vaner, der er fastlagte
for den enkelte kulturkreds. I vor kulturkreds har man i så fald
for vane at tænke i utraditionelle baner. Tænkte Einstein og Bohr

efter fastlagte vaner, malede Picasso efter fastlagte vaner? Hvis man svarer nej, levner man ingen plads til enere og genier. – Og er det alligevel ikke genierne og originalerne, der holder liv i kulturen og sørger for, at den ikke stagnerer eller dør af mangel på næring. Det er vist almindelig kendt, at landmanden ikke kan få en afgrøde til at trives, hvis han har fået for vane at så det samme i den samme jord år efter år; det vil udpine jorden for nogle næringsstoffer og lade andre ligge ubenyttede hen.

Det kan være gavnligt at inddele den klassisk-europæiske kultur i overkultur og grundkultur, hvor overkultur betegner nytænkning, altså omhandler enerne, og grundkultur står for de brede massers udvælgelse af elementerne. Overkulturen overskrider uden vanskelighed landegrænser, ja ofte bliver nye tanker bedre modtaget udenlands, end hvor de er fostret.

For retfærdighedens skyld skal tilføjes, at også jeg mener, at den etnografiske tolkning er mest velegnet, når man vil beskrive et statisk samfunds kultur. Men vor kultur er dynamisk, og det dynamiske beskrives bedre ud fra den klassisk-europæiske opfattelse.

I de statiske kulturkredse skal det enkelte menneske være tilfreds med den rolle, han får tildelt, og med de vaner, han har lært fra den forrige generation. Men det er da muligt, at han lever et lykkeligere liv, end vi gør. I det dynamiske samfund må man hele tiden være parat til at omprioritere værdier.

Det er som en sydende gryde; på bunden ligger vanerne som kedelsten, derover et meget tyktflydende lag, der rummer elementer som familiestruktur og religion; ved overfiaden udskilles hele tiden nye tanker i form af æteriske partikler, hvoraf en del igen fortætter, mens andre udkrystalliseres og falder mod bunden. Gryden er i kog hele tiden, men med mellemrum stødkoger den, så de underste partikler bliver rystet.

Når vi taler om dansk kulturarv, peger vi næsten udelukkende på grundkulturen: de elementer, vi har udvalgt, dyrket, plejet og udviklet. Meget af råmaterialet har vi fået fra udlandet, men arbejdet og formet på vor egen måde. Grundkulturen er i modsætning til overkulturen lokal. Betingelserne for, at nybrud har kunnet og kan slå igennem, er mange og forskellige fra miljø til miljø, fra egn til egn; faktorer som naturforhold samt traditioner, som man vil holde i hævd, er medbestemmende.

Vi lever i den vestlige kulturkreds, der er så broget, at man kun

kan beskrive den fragmentarisk. Hvad er typisk? Nogle forskere, især amerikanere, fremhæver de stabiliserende faktorer, af disse ikke mindst jagten efter statussymboler. Institutionerne i et samfund, kirken, politikerne, industrien m. fl. er interesserede i stabilitet, fordi man da langt lettere kan foretage beregningsmanøvrer – og måske manipulationer. De vil som regel lægge deres strategi, så de stabiliserende faktorer tilgodeses bedst muligt.

Andre forskere, især nordvesteuropæere, mener, at vor kultur nok så meget kan karakteriseres ved, at den »revolutionære ånd« er trængt helt ned i de jævreste befolkningslag. Ingen vestlig arbejder er i tvivl om, at tingene kan forbedres og gøres anderledes. Ved statsministerskiftet udtalte Anker Jørgensen, at socialdemokratiet i de nærmeste år vil blive mere borgerligt, men også mere radikalt. Han hentyder sikkert ikke til en splittelse af partiet, men til, at arbejderklassen får adgang til borgerskabets tidligere privilegier, uden at betragte det som et endeligt mål.

Troen på fremskridt, på et bedre samfund og bedre menneskelig trivsel, anses af nogle for at være vor kulturs særkende. Jeg overlader til de enkelte at dømme, om denne antagelse er rigtig. Ligeledes vil jeg overlade til jer at afgøre, om lykke og skønhed er i slægt med kultur.

Professionalisme

AF HARALD BOYE JENSEN

Med demokratiet er det som med et kunstværk: form og indhold går op i en højere enhed og kan i praksis ikke adskilles. Man kan altså ikke komme ud for et kunstværk med en fortræffelig form, men med et dårligt indhold, så er det nemlig slet ikke noget kunstværk. På samme måde med demokratiet. Bæres dette ikke oppe af mennesker med demokratisk indstilling og demokratisk livsholdning, eksisterer demokratiet ikke i praksis.

Her må det da konstateres, at ganske vist har vi, og det gælder vel det meste af Vesteuropa, i det sidste århundrede i stedse stigende grad udbygget de demokratiske former, men i samme periode har vi været ude for tendenser, som gør mennesker mindre egnede for demokratiet og mindre interesserede i det. En stor del af disse tendenser mødes i begrebet professionalisme. I det sidste århundrede har professionalismen som livsholdning uantastet bredt sig mere og mere. Først i de aller seneste år har man kunnet spore en større modstand mod den.

Professionalisme er naturligvis et ord, der dækker over mangt og meget, men skulle man forsigtigt prøve at trænge ind til begrebets kerne, kunne man begynde med at påstå, at professionalisme er nært beslægtet med den antagelse, at målet er vigtigere end midlerne, at midlerne må underordne sig målet.

Den professionelle er en person, der udfører et eller andet arbejde for lønnens skyld. Jo mere han tænker på lønnen, des mere professionel, jo mere han glædes ved arbejdet, des mindre professionel.

Inden for sportsverdenen har vi ikke mindst i de senere år været vidne til en stærkt om sig gribende professionalisme, dels således, at den skinbarlige professionalisme har fået mere og mere fodfæste, men navnlig således, at professionelle metoder, idealer og stemninger har smittet af på den rene amatøridræt. Tydeligt så vi dette under den nylig afholdte olympiade. Olympiske *lege* er det jo ikke mere. For det er vel tydeligt, at *legen*: den formålsløse glæden sig over at være *til* sammen – og kappes med hinanden – i nuet, er bandlyst fra disse jagtmarker. Hvad har den enkelte sportsmand ikke i årevis måttet døje af diætmad, afsavn og overanstrengelse i en nervøs forventning om en medalje ad åre.

I den rene idræt er selve det at dyrke idræt hovedsagen. Men i professionel idræt eller i professionellignende amatøridræt er der kommet et element ind, som forflytter tyngdepunktet bort fra idrætten over i, hvad man kan få ud af den i form af penge eller prestige.

Herved er idrætten blevet til et middel, som må underordnes et mål. I samme øjeblik, som idrætten i sig selv ikke længere er hovedformålet, træder en ny person ind på scenen, nemlig tilskueren, og i en vis forstand er det herefter ham, der er hovedpersonen, for det er kun gennem ham, idrætsmandens høje mål kan nås. Så ser vi da for os to principielt ganske forskellige former for idræt, en, hvor det drejer sig om at udøve idræt, og en, hvor det drejer sig om at se idræt. Når det drejer sig om at udøve idræt, er tilskueren principielt en ganske overflødig person, for her er ikke tale om en virksomhed, der skal ses, for formålet ligger i selve virksomheden. At denne form for idræt, idræt uden tilskuere, har været og stadig er til megen glæde og opmuntring for ganske almindelige mennesker uden vældige ambitioner, må vel være en kendsgerning, al den stund millioner af mennesker verden over mødes på mere eller mindre ydmyge steder for at dyrke en eller anden idræt uden bagtanke af nogen art, kun drevet dertil af den omstændighed, at de kan lide det. Jeg kan her ikke lade være med at tænke på, hvilken livsalig oplevelse det var, når vi fik lov til at spille fodbold i skolen. Så var al den træskhed, surhed og kedsommelighed, der iøvrigt prægede min skoletid, for en stund ganske fordampet. Og hvorfor forekom skoletiden så ørkesløs? Fordi der over det hele lå et usynligt »Ad Åre«. Sprogundervisningen var mekanisk og kedsommelig, for det drejede sig om, at man ad åre kunne komme til at bruge sproget rigtigt; religion var noget, som vi først ad åre ret ville komme til at forstå, men det lå i luften, at vi til den tid ville kunne drage megen nytte af den. Og sløjdtimerne henslæbte vi med at save og høvle et halvt år på en blomsterpind af et forholdsvis enkelt tilsnit, hvorpå vi savede og høvlede end et halvt år på en blomsterpind af en lidt mere kompliceret form. Det står for mig, som brugte vi år på de forbandede blomsterpinde, der fuldt ud kunne have været erstattet af et par pilekviste. Og alle disse lidelser i sløjdsalen, for at vi engang ad åre kunne blive så dygtige til høvl og sav, at vi kunne lave vores eget skrivebord.

Men på fodboldpladsen, der spillede vi til, så man kunne fornemme, at det var her og nu, det gjaldt. Og vi spillede uden

tilskuere, og uden nogen egentlig interesse i kampens udfald, for var den ene halvdel af klassen tilfældigt for overlegen, smed læreren, der jo var en slags dommer, skoene og hjalp den svage part. Så er da omsider dette ad åre blevet til i dag, og nu står det klart for mig, at det, der fra min skoletid er kommet til at betyde noget for mig i positiv retning, det er de timer på sportspladsen, hvor man uden tanke på nytte eller fremtid med krop og sjæl fyldte øjeblikket ud.

Sådan har jeg altså selv oplevet idrætten, som den store livgiver, og sådan føler jeg, at utallige andre har mødt den, men hvor tilskueren bliver hovedsagen, hvor professionalismen i videste forstand trænger frem, bliver sportspladsen ikke et sted, hvor idrætsmanden henter glæde og inspiration i legen, men et sted, hvor han slides op af angst for ikke at kunne slå til, af misundelse over, at det går andre bedre, af lede over de ufine midler, han tvinges til at bruge – i en nådesløs kamp om at holde sig på toppen. Nu er det jo klart, at det samlede antal af professionelle idrætsmænd aldrig kan blive ret stort, da det jo i følge sagens natur kun er de ypperste, der har nogen chance her, og man kunne da mene, at professionalismen trods alt kun kan komme til at ramme et begrænset antal mennesker. Men sådan forholder det sig ikke. Professionalismens største fare ligger på en måde uden for den selv. Den ligger i professionalismens iboende evne til at gøre godtfolk passive, den ligger i dens tendens til at fremme tilskuermentaliteten og bremse initiativet. Så vidt jeg kan se, følger der gerne to ting i professionalismens spor, for det første skrumper tallet på de aktive udøvere ind, interessen og pengene samler sig udelukkende om talenterne, mens den almindelige mand glider ud i mørket, og for det andet stiger tilskuertallet – i hvert fald for en tid. At professionalismen er antidemokratisk fremgår tydeligt af dens store interesse for eliten og dens tilsvarende foragt for folket. Tilsyneladende er den folkets tjener, idet den jo giver folk, hvad de vil have, men nøjere beset, drejer den jo folk en knap, når som helst den kan slippe af sted med det. Når man ser et professionelt arrangement, kan man som tilskuer aldrig være helt sikker på, om det nu også er helt ærligt spil. Om Vejle nu fik de to mål, fordi Vejle er et godt hold, eller om modstanderen lod Vejle få de to mål, fordi det ville betyde 50 000 kr. ekstra i entreindtægt ved returkampen.

På den anden side kan man som publikummer heller ikke gå ud

fra, at der svindles og drives komediespil ved hvert professionelt arrangement, for det skal jo da af og til gå efter reglerne, for at man kan bevare illusionen om den ædle kappestrid. Resultatet bliver, at publikum gribes af rådvildhed og herefter bliver professionalismens lette bytte.

Vi har af praktiske grunde i hovedsagen opholdt os ved den form for professionalisme, der findes inden for idrætslivet og i sportsverdenen, men det ville jo ikke være vanskeligt at påvise en tilsvarende professionalisme inden for andre områder, f. eks. inden for kirken, inden for underholdningsindustrien og i det politiske liv. På alle områder ville man da se det samme forløb, den samme udvikling. I første omgang bæres professionalismismen frem og løftes op af en bred interesse inden for det pågældende område. Dernæst gøres den menige mand passiv. Teologien bliver for indviklet, de spiller bedre komedie i fjernsynet end dilettanterne i forsamlingshuset, og politik er kun for eksperter. Sidste fase: den jævne mand ved hverken ud eller ind og kommer fuldstændig i lommen på kirken, underholdningsindustrien, politikerne eller sportsverdenen.

Kommer der ikke en modbølge mod professionalismismens antidemokratiske tendenser, må det før eller siden ende i en komplet folkeumyndiggørelse. Denne modbevægelse er, som tidligere antydet, allerede på vej. Det er amatørismen, der er ved at vende tilbage. Det er en »gør det selv bevægelse«. En bevægelse, som gør den enkelte aktiv, hvor han før var passiv. En bevægelse, som bæres af folk, der

hellere skriver breve end læser bøger
hellere synger og spiller selv end går til koncert
hellere smalfilmer end går i biografen
hellere komponerer deres eget arbejde end kopierer
Håndarbejdets Fremmes modeller
heller spiller end ser fodbold
hellere gør, hvad de har lyst til i dag, end glæder sig til
profitten i morgen
hellere elsker selv end går til liveshow
hellere styrer selv end lader sig styre af andre
.....

Tolerance

AF BODIL CHRISTENSEN

Tolerance er et ord, der ofte bruges. Det moderne menneske i et oplyst demokrati betragter tolerance som en selvfølge, og betragter tolerancens modsætning, intolerance, med afsky.

Går man til ordbogen for at hente oplysninger om ordets oprindelse, finder man ud af, at dette, som så mange andre ord, kommer fra latinen. Tolerare (tolerance) betyder fordragelighed, tålsumhed, i modsætning til intolerance, ufordragelighed, utålsumhed.

Tolerance er altså noget med at kunne forliges, være fordragelig, lade være med at skændes med familie og naboer, at kunne tåle at blive trådt over tærne uden straks at fare op. Selv om det kan være nok så svært at være fordragelig og tålsum, er det dog enkle krav, som man med lidt god vilje kan leve op til.

Den hyppige anvendelse af ordet i mange forskellige forbindelser kunne dog tyde på, at det for de fleste har en langt videre betydning end den, der fremgår af ordbogen. Ordet Tolerance bruges tit i forbindelse med spørgsmål, der berører religion, politik, moral m. v. Dette at tolerere bliver i mange sammenhænge til et spørgsmål om at forstå, at acceptere andres tro, andres ideologi, andres morallove, andres hudfarve osv., spørgsmål af vidtrækkende betydning for samlivet mellem mennesker overhovedet.

Hvordan har dette forholdsvis beskedne ord fået en så stor betydning? Det hænger måske sammen med, at det inden for den kristne kirke blev brugt i religiøs betydning. Her var det i første omgang intolerancen, der kom i højsædet, ufordrageligheden overfor anderledes tænkende og troende. I 1533 brændte calvinisterne i Geneve lægen Miguel Servet, og samtidig flammede kætterbålene rundt omkring i Europa. Den lærde italienske humanist Acontius skrev ved denne lejlighed om djævelens snedige anslag. Det, han kaldte djævelens snedige anslag, var den tankegang, der fik kirken til at bruge verdslig magt overfor de genstridige, der ikke vidste, hvad der tjente deres sjæls frelse. I århundreder opkastede kirken sig til herre over både menneskets sjæl og krop.

Folk som Acontius og Erasmus af Rotterdam gik til kamp mod kirkens anvendelse af magt overfor anderledes troende, og beslægtede naturer førte deres ideer om tolerance og humanisme

videre. Det blev stort set disse tanker, det moderne Europa overtog, og som kom til udtryk blandt andet i menneskerettigheds-erklæringen. At fanatismen og intolerancen hermed ikke var forsvunden, ved vi kun alt for godt. Seks mill. jøders død i det tredje riges gaskamre taler sit tydelige sprog om, at race og tro ikke blev akcepteret i denne periode. En Amin i Uganda, en Enoch Powell i England, vort eget forhold til lossepladsens zigeunere og »spaghettierne« illustrerer ganske godt forholdene i 1972.

Der er lang vej endnu, før vi alle kan forstå og tolerere, og vi når sikkert aldrig så langt. Inden for det religiøse område har der dog fundet en afgørende holdningsændring sted. Den katolske kirke brænder ikke længere kættere eller forfølger dem med verdslige magtmidler, selv om den stadig hævder, at den er Kristi eneste sande kirke, og at vi andre er vildfarende eller hedninger. I den nord- og vesteuropæiske kirke går man let hen over evangeliets tale om hedninge og hedningemission, og ser med stor velvilje på de andre store verdensreligioner. Ofte fremhæver man hinduismen for dens store tolerance overfor andre religioner, dens evne til at optage islæt fra disse religioner i sig og smelte det sammen til en helhed. Her glemmer man, at den ydre tolerance modsvarer af et samfundssystem, der bygger på et jernhårdt og intolerant kastevesen.

Tolerancen overfor de andre religioner hænger sammen med, at man mere og mere har gjort sig fri af kirkens autoritet, måske også det, at man ikke tager sin tro særlig alvorlig. Vi udnævner tolerancen til dronning over alle dyder, og holder af at blive betegnet som tolerante og humane mennesker.

»Tolerance er ret en dyd for vor tid,« skriver Hal Koch i et essay om tolerance. Han fortsætter: »Den griber ikke ind i vor medfødte magelighed, og for den, der ingen meninger har, er den forholdsvis nem at præstere.« og . . . »for ens eget vedkommende er det dog en betydelig lettelse ikke at stræbe hen imod en virkelig fast overbevisning, så risikerer man ikke at komme til at nære anskuelse og få en tro, som man virkelig sætter noget ind på – endside da vover livet for, som hin tids naive martyrer gjorde.«

Dette citat gør en forvirret og mistænksom. Det er som om tingene bliver vendt på hovedet. Kan Hal Koch mene, at tolerance ikke altid er en virkelig nødvendig dyd?

For at læseren ikke skal være i tvivl, kommer han senere i essayet med to overraskende og chokerende teser.

1. »Tolerance er et af djævelens snedige påfund – en fortræffelig religion for alle dem, der intet tror og intet håber.«

2. »Troen er altid intolerant. – Hvis den da er tro. Ingen kan tjene to herrer. Elsker man sandheden, hader man løgnen.«

Jeg skylder Hal Koch at føje til, at for ham er tolerance almindeligvis en nødvendig dyd, så længe vi lever i åndelig ufrihed. Hvis troen (intolerancen) udsætter modstanderen for borgerlige repressalier, må man tie. Kun når friheden tilfulde respekteres, kan det blive en kamp på lige fod, med åndens våben.

»Elsker man sandheden, hader man løgnen.« . . . Vil tolerance ført ud i sin yderste konsekvens være, at man er rede til også at akceptere løgnen og hvad der følger af uret i dens spor? Bliver tolerance i sidste instans en erkendelse af, at alt er lige godt eller lige ondt, at alle katte er grå?

»Alt er relativt,« sagde Bruno, der forøvrigt selv blev et offer for intolerancen, idet kirken brændte ham som kætter omkring år 1600 og forbød alle hans værker. Der findes ingen sandhed, der er absolut, alt afhænger af øjnene, der ser, sådan kunne det også udtrykkes. Hvis der ikke findes nogen sandhed, er alle katte jo grå.

For mig at se, er begrebet tolerance uløseligt knyttet til moral. De moralbegreber, man har, er bestemmende for, hvad man kan tolerere, og hvad man afviser. Men bruger man Brunos ord på moralen, er man jo lige vidt. Hvad er god moral, og hvad er dårlig moral?

I Arnold og Philipp Toynbees bog, Dialog mellem to generationer, siger Arnold Toynbee: »Der findes en absolut og elementær moral; elementær på samme måde som basic engelsk; reduceret til det allervæsentligste.«

Herimod kan man anføre, at moral er noget der beror på stedlige, historiske eller simpelthen personlige vedtagne forestillinger, og at der ikke findes noget moralsk bindeled mellem forskellige grupper af mennesker. Moral er jo også noget, der forandrer sig fra generation til generation. Hvis vi tager et område som sex, som er det begreb, der oftest bliver forbundet med moral, er der indenfor vor egen verdensdel sket et vældigt skred fra den gammeldags, victorianske moral, frem mod en yderst frisindet og åben holdning overfor seksuelle spørgsmål. Det vore forældre anså for at være dårlig moral, tolererer vi, og samtidig er vi intolerante overfor det endnu større frisind, vi møder hos vore egne børn.

Kan man i moralen finde noget, som ikke er relativt? Bertrand Russel, den engelske filosof, hævder, at moral er et rent personligt begreb, men han føjer til, at hvis han ser nogen handle grusomt, føler han, at det er absolut uret. Det får ham til at tilsidesætte sin forstandsmæssige tro på moral som et subjektivt begreb. Han lever med andre ord i en konflikt mellem forstand og følelse.

Arnold Toynbee vil her hævde, at det drejer sig om mere end følelse. Den tilgrundliggende ide om ret og uret er en forudsætning for at være menneske og for, at man anerkender andre som medmennesker. Hvis man virkelig er overbevist om, at et andet menneskes moralbegreber ikke har noget tilfælles med ens egne, betyder det, at man ikke behandler ham som et menneskeligt væsen. Vi er ikke forargede, hvis en haj gumler en mand i sig, vi prøver blot at redde ham, men hvis et menneske begår grusomheder, der svarer til hajens, så rystes vi. Vi siger ikke, at moral er noget relativt, men vi forsøger at drage vedkommende til ansvar for sin handling. Her er Toynbee udmærket klar over, at nutidens syn på vold og grusomheder er et andet, end f. eks. middelalderens. Humanismen er et resultat af en menneskelig udvikling.

Såvidt Toynbee. Så kan man overveje, om han har ret eller uret. Faren ved at fortabe sig for dybt i det relative ligger vel netop i, at vi så, som Hal Koch siger, gør tolerance til et skalkeskjul for mangel på mod og meninger. Det er altid nemmest at lukke øjnene for det ubehagelige. Som Biedermann i Max Frischs skuespil »Biedermann og brandstifterne« lukker øjnene for, at de to herrer, der er flyttet ind på loftet i hans fredelige forstadsvilla, stabler benzintønder ovenpå hinanden og laver lunter og tændsatser, og senere låner tændstikker af Biedermann for at sætte hele byen i brand.

Tolerance er altså på mange måder et flertydigt begreb. Hvis vi tror på menneskets frie vilje, stilles vi også her overfor valgets muligheder. Hvornår skal vi vælge at tolerere, og hvornår skal vi nægte at tolerere? Vi står som Russel i en uløselig konflikt mellem forstand og følelse, mellem troen på det relative og det absolutte.

Det er et spørgsmål, om vi overhovedet kan være mennesker uden absolutter, uden tro på sandhed og løgn, ret og uret, godt og ondt. Det enkle krav om fordragelighed er ikke længere så enkelt, når det bliver sat i sammenhæng med andre begreber. »Den der elsker sandheden, hader løgner,« sagde Hal Koch. Det store spørgsmål er så, om denne sandhed, disse absolutter findes.

Lad mig gøre den franske digter Saint-Exuperys ord til mine, ved at slutte med et citat fra bogen, »En mening med livet«.

»Jeg kan kun nå frem til en symbolsk sandhed, og ifølge mit sprog, er det mine begreber, der er sandheden. Jeg kan ikke overbevise min modpart ved hjælp af fornuftsgrunde, men kun omvende ham.«

Uddannelse

AF VAGN BINDSEIL

Fremtidsmålene må forfølge tre retninger – ændring af uddannelses-systemets organisatoriske struktur, udskiftning af pensu og opmuntring til en mere fremtidsorienteret holdning i undervisningen. Vi må begynde arbejdet med at sætte selve grundlaget for status quo under debat. Det nuværende skolesystems grundlæggende organisation svarer til fabrikkens. I generationer er vi simpelt hen gået ud fra, at det eneste sted, undervisning rettelig kan foregå, er i en skole. Men hvis den nye undervisning skal tilpasses fremtidens samfund, bør den så overhovedet foregå i en skole?

Efterhånden som det almindelige uddannelsesniveau stiger, bliver flere og flere forældre intellektuelt udstyrede til at overtage en del af det ansvar, der i øjeblikket hviler på skolen. Ved Santa Monica i Californien, hvor RAND Corporation har sit hovedkvarter, i forskningsområdet omkring Cambridge eller i videnskabsbyer som Oak Ridge, Los Alamos eller Huntsville er der mange forældre, som uden for al tvivl er mere kvalificerede til at undervise deres børn i bestemte emner end lærerne i de lokale skoler. I takt med udviklingen frem mod et arbejdsliv baseret på viden og i takt med den forøgede fritid, kan vi vente en mindre, men alligevel betydningsfuld tendens hos højt uddannede forældre til i hvert fald delvis at trække deres børn ud af det offentlige undervisningsvæsen og i stedet selv undervise dem hjemme.

Denne tendens vil blive stærkt opmuntrret af fremskridt inden for datamatassisteret undervisning, holografisk afbildningsteknik, anvendelse af TV-kassettebånd og andre tekniske hjælpemidler. Forældre og elever vil måske ønske at indgå kortsigtede »lærekontrakter« med den nærliggende skole, hvorefter det overlades til hjemmet at sørge for undervisningen i visse fag eller faglige moduler. Eleverne vil i sådanne tilfælde fortsætte med at gå på skolen, dels for at deltage i dens sportsliv og fritidsarrangementer, dels for at modtage undervisning i emner de ikke selv kan tilegne sig og heller ikke lære under forældrenes eller familievenners opsyn. Udviklingen i denne retning vil tage fart, efterhånden som skolerne bliver mere og mere anakronistiske. Vi vil kort sagt efter al sandsynlighed opleve et begrænset »dialektisk« omslag i udviklingen: undervisningens delvise tilbagevenden til hjemmet.

I Stanford har indlæringsteoretikeren Frederick J. McDonald foreslået en »mobil uddannelse«, der vil indebære, at eleven tages ud af klasseværelset, ikke blot for at iagttage, men for virkelig at deltage i samfundslivet på vigtige områder.

I New Yorks urobetændte, sorte slumkvarter Bedford-Stuyvesant er der planlagt et forsøgs-college, hvis faciliteter skal spredes over forretninger, kontorer og hjem i et område på 45 husblokke, hvilket vil gøre det vanskeligt at konstatere, hvor dette college ender, og hvor samfundet begynder. Studenterne skal ikke bare undervises af de faste lærere, men også af de mennesker, der bor i området. Studenter og repræsentanter for samfundsgrupper i kvarteret vil sammen med lærerne tilrettelægge læseplanerne. Den tidligere undervisningsdirektør under forbundsregeringen, Harald Howe, har foreslået den omvendte fremgangsmåde: at bringe samfundet ind i skolen, så at lokale forretninger, småtrykkerier og skønheds-saloner fik stillet gratis lokaler til rådighed på skolerne, mod at ejerne vederlagsfrit gav eleverne orientering om deres fag. Denne plan, som er foreslået med henblik på skoler i byghettoer, kunne få betydelig mere bid, hvis man forestillede sig, at en anden slags virksomheder fik indpas i skolen: dataservice-bureauer f. eks., arkitekt-tegnestuer, måske også medicinske laboratorier, radiostationer og reklamebureauer.

Man er også begyndt at diskutere muligheden for at tilrettelægge undervisningsprogrammer – for såvel den almindelige skole som de højere uddannelser – hvor man gør brug af »rådgivere« uden for selve undervisningsinstitutionen. Sådanne rådgivere skulle ikke blot meddele videre, men også i praksis vise, hvordan det, der står i bøgerne, anvendes ude i tilværelsen. Revisorer, læger, ingeniører, forretningsfolk, bygningshåndværkere og planlæggere kunne alle blive medlemmer af et »ydre fakultet« – en udvikling, der ville betyde et nyt dialektisk omsving, denne gang mod en ny form for praktisk oplæring.

Mange lignende forandringer er på vej. De peger alle, skønt kun forsøgsvis, mod den nedbrydning af fabriksmodellen for skolen, der længe har været nødvendig.

Den geografiske og sociale (spænding) spredning af undervisningen må være suppleret af en spredning i tid. Den hurtige forældelse af viden og den forlængede levealder gør det ret indlysende, at de kundskaber, man tilegnede sig i ungdommen, næppe vil være relevante, når man kommer op i årene. Det super-

industrielle uddannelsessystem må derfor sikre livsvarige uddannelsesmuligheder på udskiftnings- eller modulbasis.

Hvis tilegnelse af kundskaber skal være en proces, som varer hele livet, falder en del af begrundelsen bort for at tvinge børn til at bruge al deres arbejdstid på skolen. For mange unge mennesker vil det være mere tilfredsstillende og lærerigt kun at bruge en del af deres tid på skolearbejdet og resten på ikke for krævende beskæftigelse ude i samfundet – en arbejdsindsats som både kan være lønnet og ulønnet.

Fornyelse af denne art vil kræve enorme ændringer, hvad angår instruktionsteknik. Endnu i dag foregår undervisning for det meste i en docerende, forelæsende form. Denne metode er et billede på den gamle hierarkiske struktur inden for industrien. Selv om metoden stadig er nyttig til visse begrænsede formål, må forelæsningerne nødvendigvis opgives til fordel for en række nye undervisningsteknikker – fra rolle-eksperimenter og »spil« til seminarer på basis af et datamat-medium og udsættelse af studenterne for, hvad man kunne kalde »tilrettelagte oplevelser«. Metoder til programmering af oplevelser – i forsøgsstadierne anvendt indenfor fritidslivet, underholdningen og visse erhvervsvirksomheder, videreudviklet af fremtidens store psykoselskaber – vil efterhånden fortrænge den velkendte og hyppigt åndssløvende forelæsningsform. Selve indlæringen vil muligvis blive gjort så effektiv som overhovedet muligt ved hjælp af kontrolleret ernæring og anvendelse af medikamenter for at forøge IK, for at forbedre læsehastigheden eller for at forstærke opmærksomheden. Sådanne forandringer – og den teknik der ligger bag dem – vil fremme en grundlæggende ændring af hele uddannelsessystemets organisatoriske struktur.

Den nuværende administrative ramme om uddannelserne vil simpelthen ikke – baseret som den er på industriens bureaukrati – kunne magte de mange forandringer og komplicerede forhold i det netop beskrevne system. Man vil på det administrative plan blive tvunget over i decentraliseringen for at sikre sig i hvert fald en vis kontrol med tingene. Endnu vigtigere er imidlertid konsekvenserne for den nuværende måde at organisere undervisningen på i bestemte klasser og *klasseværelser*.

Industri-mennesket var af skolen gjort til et standardvæsen, der kunne glide ind på en forholdsvis permanent plads i den sociale og økonomiske orden. Den super-industrielle uddannelse må i

stedet forberede mennesker på at skulle fungere i midlertidige organisationer.

Børn, der i dag begynder skolegangen, opdager hurtigt, at de er led i en standardiseret og i hovedsagen uforanderlig struktur: at klassen er ledet af en lærer. En voksen på den ene side og et vist antal børn på den anden (placeret ved pulte i rad og række) sidder sædvanligvis over for hinanden i klasseværelset – den standardiserede grundenhed i industriperiodens skole. Børnene vokser op, kommer i højere og højere klasser, men *rammen* – måden at organisere dem på – er den samme. De får ingen erfaring i andre former at organisere mennesker og arbejde på og heller ikke i de problemer, der kan være forbundet med at skifte fra den ene organisationsform til den anden. De får ingen øvelse i rolleversatilitet.

Intet kan være mere tilpasningsfjendtligt. Fremtidens skoler må eksperimentere med langt mere varierede former, hvis de vil medvirke til at lette tilpasning senere i livet. Klasser med flere lærere og en enkelt elev; klasser med flere lærere og en elevgruppe; elever organiseret i midlertidige hold til løsning af særlige problemer; elever, der veksler mellem gruppearbejde og selvstændigt eller helt uafhængigt arbejde – alle disse fremgangsmåder og kombinationer heraf må kunne anvendes for at give eleven en forsmag på de erfaringer, han eller hun vil komme ud for i den super-industrielle tidsalder.

Der kan således ikke være tvivl om fremtidsrådenes målsætninger med hensyn til de organisatoriske former: spredning, decentralisering, direkte tilknytning til samfundslivet, nedbrydning af det stive timeplans- og klassesystem. Når disse mål er nået, vil enhver organisatorisk lighed mellem uddannelsen og den industrielle periodes fabrikker være fuldkommen tilfældig.

Tradition

AF RUTH BOYE JENSEN

»– hver fjerde morgen på de skoler, hvor en eller anden gammel-dags overlærer stadig under ungerne ti minutters fredelig fælles-sang, inden præstationsneurosen tager over, synger man Grundtvigs sange om historien og livet.« Sådan siger Ebbe Reich Kløvedal i sin bog om Grundtvig, »Frederik«. De ord har givet mig noget at tænke over, nemlig tradition. Hvad er tradition – hvordan bruger vi den? Eller er det den, der bruger os?

Så må jeg selvfølgelig først slå op i »Ordbog over det danske Sprog« og læser der, at tradition blandt andet kan betyde:

– en fastholden ved og videreførelse af en skik, vane, ide o. s. v., som er (ukritisk) overtaget fra de foregående slægtled, –

Morgensang har været en sådan tradition. I ovenstående citat fra »Frederik« ser man, at en tradition kan opfattes som »god«, selv om den holdes kunstigt i live, føres ukritisk videre.

Det billede, som Ebbe Reich Kløvedal her tegner, kan dog ses fra to sider. Det er jo ikke sikkert, børnene nyder de 10 minutters »stilhed«. Hvad om de står i smug og læser over på lektierne, eller spekulerer på, hvordan de kan ramme bemeldte overlærer med den papirkugle, de står med. Så er stemningen vist ikke den fredelige, som forfatteren ser for sig, men begyndelsen til det stress, som kendetegner dagen. Og er det det billede, man ser for sig, er der da noget galt. Man har en fornemmelse af, at en tradition bliver brugt forkert. Det virker som at sætte de fine porcelænskopper på en voksdug – eller at vaske storvask iført sel-skabskjole.

Jeg forstår godt Ebbe Reich Kløvedals udgangspunkt og giver ham inderlig ret i, at det kan være anstrengende for børnene at skulle præstere i både 6 og 7 timer i træk, hele dagen at skulle tænke: »Det er sgu nok løgn«. Vi voksne er jo i samme situation hver dag foran fjernsynet, ved radioen, bag avisen. Hvad skal vi tro af alt det, vi ser, hører og læser, hvad skal vi mene om det hele. Da er vi nok tilbøjelige til at bruge traditionen som en nemheds kappe at skjule os under. At tage den maske på, som traditionen kan være, og gemme os bag den. At spørge sig selv: hvor-

dan har man traditionelt forholdt sig til dette eller hint i ens egen familie, ens egen omgangskreds, ens eget fædreland.

Er det en form for dovenskab? Er det frygt? Eller er det simpelthen en mentalhygiejnisk nødvendighed? Det med at bære maske er jo noget, der snakkes meget om i tiden. Har vi fået mere brug for det, end man havde tidligere? Kigger vi lidt tilbage i historien, ser vi, at mennesker også tidligere har haft brug for traditionen som en maske at skjule sig bag.

Her vil jeg komme med et enkelt eksempel, nemlig den maske, englænderne brugte i deres kolonitid. I de bøger og film, jeg har læst og set fra denne periode, optræder englænderne ude i kolonierne efter et ganske bestemt mønster. De havde oparbejdet en tradition for, hvordan en englænder opførte sig, og det fremgår af f. eks. Orwells og Forsters bøger fra Indien og den velkendte film *Dilemma*, som foregår i Afrika nærmere vor egen tid, at det efterhånden blev nærmest umuligt at handle anderledes, end traditionen bød. Landsmænd forventede en bestemt maske. De indfødte forventede den også. Man skulle have helt overmægtige kræfter og energi for at bryde traditionen – smide masken. Man kunne komme ud med alle gode forsætter om at tage en personlig stilling til problemerne, det lod sig bare ikke gøre, og før eller siden blev man tvunget ind bag masken. Vi har jo også haft en kolonitid, og forfatteren Thorkild Hansen giver i »Slavernes Kyst« et billede af, hvordan også danskerne fulgte traditionen for, hvorledes en hvid koloniherre skulle optræde. Forfatteren mener, at det har kostet livet for flere af dem, der prøvede at bryde denne tradition på slavekysten.

Nogle u-landsarbejdere vil mene, at forholdet er det samme stadigvæk, at de bliver tvunget ind i den samme rolle, som tidligere hvide magthavere havde.

Dette lille stykke drejer sig kun om en af ordet traditions betydninger. Taget i denne betydning, betragter jeg det ikke kun som noget positivt. Sympatien vil tit være hos den person, som ærligt prøver at være kritisk over for traditionen, prøver at forkaste en tradition, som har en dårlig virkning, eller som ligefrem er latterlig.

Det at forkaste en traditon kræver dog nok, at man har noget andet at sætte i stedet, og her er det jo, det svære kommer.

Kommunikation

AF VINIE VINGÅRD (elev 70-71)

Pip, vov, bilernes tuden i myldretiden, et lille barn, der græder, og en fabrikk sirene. Alt dette er en form for kommunikation, idet ordet betyder samkvem, at nogen sætter sig i forbindelse med nogen, at nogen meddeler noget på en eller anden måde.

Når vi hører ordet kommunikation, tænker vi først og fremmest på det talte ord, på en samtale mellem to eller flere mennesker, altså på en gensidig kommunikation, også kaldet en tovejskommunikation. Det er denne form, som vi møder hver dag, og som vi selv deltager i. Det er en, der normalt skaffer os i kontakt med vore omgivelser, der giver os råd og oplysninger, der videregiver vore meninger og viden, og som hjælper os ud af ensomheden. Det er den, der giver os venner, og det er den, der giver os fjender.

Men der er også noget, der hedder envejskommunikation. Den møder vi blandt andet i radio og fjernsyn. Her har vi ikke mulighed for at gribe ind i det, der bliver sagt. Vi kan ikke protestere, komme med oplysninger eller give vort samtykke. Det er ingen gensidig kontakt.

Ganske vist er der efterhånden mange udsendelser i radioen, hvor lytterne har mulighed for at ringe ind og blande sig i kommunikationen. Det er næsten altid meget populære udsendelser, og mange benytter sig af chancen for telefonkontakt.

Men mon ikke det er noget af en falsk illusion, man giver folk, når man siger, at de ved at ringe ind får indflydelse på programmet, at de har mulighed for at få deres egne meninger og ideer ud til en større del af befolkningen.

De, der overhovedet slipper gennem telefondamernes sortering, bliver pænt taget ved hånden af den rare radiomand. Eller sagt med et fint ord, der bliver manipuleret med dem, de får ikke lov til at komme frem med det, de måske gerne ville, men med ligegyldigheder, som passer godt ind i en underholdningsudsendelse. På den anden side er der sikkert også mange, hvis eneste ønske er næste dag at kunne sige:

– Jeg var forresten i radioen i går.

At skrive et brev er også at kommunikere, hvis det vel at mærke også bliver sendt eller afleveret til en anden.

Den almindelige brevveksling må vige mere og mere for telefonsamtaler. Men et sted, hvor den skriftlige kommunikation stadig har stor udbredelse og betydning, er dags- og ugepressen. Men her gør det samme sig gældende som i radio og fjernsyn, nemlig at den gensidige kontakt er ringe.

Læserbreve er ganske vist noget, der findes i enhver avis og i alle ugeblade. De skal simpelt hen være der. Det viser jo, at læserne ikke helt har tabt interessen for det pågældende blad. Så hvis ikke der er nogen, skriver bladet dem bare selv. Brevenes største betydning ligger sikkert deri, at brevskriveren får luft for et eller andet, der enten piner ham, ophidser ham eller glæder ham (det sidste er nok det mest sjældne).

Det er ikke altid, at det lykkes at kommunikere rigtigt, hverken mundtligt eller skriftligt.

Grunden til, at det ofte mislykkes at få kontakt med hinanden, kan være, at vi taler om noget, som måske slet ikke interesserer den tiltalte. Vi kan også bruge udtryk, som han ikke kender, eller gøre sætningerne så svære, at de bliver uforståelige. Her er et eksempel på det sidstnævnte.

- a) Du kender Niels. Niels traf Peter. Peter traf Hans. Hans er rejst.
- b) Du kender Niels, som traf Peter, som traf Hans, som er rejst.
- c) Niels, som traf Peter, som traf Hans, der er rejst, kender du.
- d) Hans, som Peter, som Niels, som du kender, traf, traf, er rejst.

Alle fire sætninger er grammatiske korrekte, men mens de første er let forståelige, lyder de sidste som det rene sludder.

Det er sætninger af de to sidste former, vi støder på, når vi vil i forbindelse med de offentlige myndigheder, eller rettere når de sætter sig i forbindelse med os. Det er ikke så mærkeligt, at kommunikationen næsten altid svigter på dette område.

Hver gang vi modtager breve (også kaldet skrivelser eller bekendtgørelser) fra skattevæsenet eller andre myndigheder, kræver det et større sprogligt studium for at forstå meningen. Men hvem

har tid og energi til det? Man læser det igennem, forstår det ikke og føler sig dum.

Enhver, der har overværet en retssag, og som ikke har læst jura, må nok erkende, at det meste af det, som er foregået i retssalen, er gået hen over hovedet på vedkommende. Hvordan må de implerede i sagen så ikke føle det?

Lægesprog er også uforståeligt for mange. Det er ikke sætningerne i sig selv, der er vanskelige, men de mange fremmedord og fagudtryk.

Desuden er der i lægens konsultationsværelse ofte tale om en art envejskommunikation, fordi patienterne ikke tør spørge og tale med en så højtstående person, som mange endnu anser en læge, især overlægen på et sygehus, for at være.

Der er også andre former for svigtende kommunikation. Forskellige erhvervsgrupper og ligeledes forskellige generationer har svært ved at komme i kontakt med hinanden. Vi siger, at de taler hvert sit sprog. De kan ikke kommunikere med hinanden. Der kan også opstå problemer mellem handicappede og ikke-handicappede. Men her er den manglende kontakt sikkert begrundet i, at de raske er usikre overfor de syge. Det omvendte kan måske også være tilfældet.

Vi kan som sagt bruge den sproglige kommunikation på forskellige måde. Vi kan optage kontakt for kontaktens skyld, altså for at komme væk fra ensomheden, fra det kedsommelige. Vi kan give og få oplysninger og råd. Vi kan opmuntre, trøste eller måske skælde ud. Men vi kan også bruge den til at påvirke med, og det sker i mange tilfælde.

Påvirkningen kan ske ved, at vi bevidst udvælger vort ordvalg. Vi kan udelukkende bruge positive ord om en ting eller sag, som vi går ind for, og omvendt bruge negative ord om det, som vi er modstandere af. Vi kan også bruge banale sætninger, d. v. s. sætninger, der er indlysende, og som derfor ikke kan modsiges.

Men lige så ofte sker påvirkningen gennem et ubevidst ordvalg. For eksempel kan vi fortælle, at en person påstår noget, eller vi kan sige, at han oplyser om noget. I første tilfælde har vi uden at ville det samtidig fortalt, at vi ikke stoler på personen, mens vi i det sidste har sagt, at vi tror på det, han siger.

Denne blanding af bevidst og ubevidst påvirkning bruger vi alle sammen mere eller mindre. Men det er nok mest politikerne,

der gør brug af den. Den helt direkte bevidste påvirkning bliver derimod brugt af reklamefolkene. De benytter sig ikke alene af plus- og minusord og banale sætninger, men også af folks trang til at ville ligne andre, og det især berømte personer.

– Ni ud af ti bruger

– Jeg er også gået over til

Reklamen påvirker os. Dens kommunikation lykkes, selv om vi nødtigt vil indrømme det. Vi er da ligeglade med, hvad reklamen siger – tror vi.

Kulturen påvirker os også. Den kommunikerer med os, somme tider ikke. Hver gang vi læser en bog, ser et teaterstykke eller en film, opstår der en kontakt. Skaberne bag disse ting kommer i forbindelse med os og har derved mulighed for at påvirke os. Det samme gælder for den bildende kunst og for musikken.

Kunst

AF DIDA LAU

Givende
udtryksfuldt
blivende
kunst
kommer af
at kunne —
kunne opleve
opleve nuet.
Kunne se
se en guldstribe i horisonten.
Kunne modtage
modtage smil.
Kunne give
give glæde
Kunne leve
leve med.
Kunne plukke en blomst
sætte den i vase —
kunne kaste den bort
når den er afblomstret.
Kunne lade være —

Tegningerne på de følgende sider er inspireret af Dida Lau's
Grønlandsrejse sommeren 1972.

Fra dagbogen

AF CHRISTEN CHRISTENSEN

Skulle ovennævnte titel forlede nogle til at tro, at stort og småt dagligt føres til protokol på skolen, er der tale om en fejlurdering. Det efterfølgende er i hovedsagen baseret på, hvad erindringer – med støtte af skolens kalender – kan fremkalde i nærværende øjeblik. I erkendelse af, at den menneskelige hjerne svækkes med alderen, er fremgangsmåden måske ikke så heldig. Nogle vil nok mene, at væsentlige ting er glemt. Som officiel undskyldning for det manglende kan da anføres: Pladsforholdene tillader ikke mere.

Sammenlignet med sidste år er der ikke store forandringer at berette om i de ydre forhold. Vinteren er forbeholdt de lange kurser og sommeren de kortere kurser. Om vinteren er det fortrinsvis den yngre generation, og om sommeren fortrinsvis den ældre generation, der besøger skolen. Men selv om rammerne er de samme, er der alligevel en stor forskel i det liv, der fylder rammerne ud. Levende mennesker er heldigvis forskellige. Derfor er hvert nyt hold en spændingsfyldt udfordring, og hvert kursus – kort eller langt – får sit særpræg, alt efter de mennesker, som besøger det.

Det ideelle ville efter vor mening være, om aldersklasserne i højere grad kunne blandes både sommer og vinter. Tendensen til »årgangsisoleringen«, der begynder i vuggestue, børnehave, skole og fortsætter mere eller mindre hele livet igennem, virker urimelig. Ud fra vor erfaring har de forskellige aldersklasser en mængde at lære af hinanden, og de centrale problemer i selve livet er såmænd de samme, enten man er 20 eller 70. Indtil videre må vi imidlertid erkende, at det er svært at bryde gennem denne mur, og fra skolens side kan vi da også kun sige, at det virker som en inspiration for os i løbet af et år at mødes med næsten alle årgange.

At give en beskrivelse af dagligdagen – enten den hentes fra korte eller lange kurser – ville nok være en misforståelse. Den opfattes forskelligt af de enkelte. Noget, som ikke har stor betydning for den ene, kan være noget væsentligt for den anden. Nedenstående må derfor indskrænke sig til at gengive nogle hovedlinier.

Nogle få af eleverne måtte vi tage afsked med til jul. Deres sabbatår strakte sig kun over 3 måneder. Men flertallet af efterårsholdet vendte tilbage igen i begyndelsen af januar for at starte på

3 måneder mere. De blev suppleret af en række nye ansigter, der dog snart virkede bekendte.

Skal der fremhæves enkelte begivenheder fra vinterskolen 1971–72 må det nok blive emneugen før jul, hvor vi fik en masse at vide om Ringkøbing fjord og området her. De forskellige grupper arbejdede godt og ihærdigt med emnet. En tur til Holstebro for at se russisk ballet, en Herningtur med fabriksbesøg og visit på Herning Højskole og en udflugt til verdensuniversitetet og Nordenfjords højskole var med til at sætte lidt kolorit på hverdagen. Næstved amatørernes opførelse af »Sancho Pancho« hører nok også til de oplevelser, som ikke glemmes med det første. Også den dag Folke Trier Hansen dukkede op og i et par timer fortalte myter og fortolkede dem, ved vi adskillige husker.

Som sædvanligt gennemførte vi en møderække, hvortil alle havde adgang. Det gennemgående tema var u-landene, og en række mennesker fra mellemfolkeligt samvirke fortalte om forholdene i Det mellemste Østen, Sydafrika, Cuba, Indien, Sydamerika og Kina. Emnerne vakte ikke den store interesse blandt mennesker uden for skolen, tilslutningen var i de fleste tilfælde lille. Onde tunger vil påstå, at det skyldes, vi har det så godt i vor egen lille andegård, og så er det slet ikke rart at blive konfronteret med ubehagelige problemer fra den store verden. Om det er rigtigt, skal her være usagt. En anden årsag kunne måske også være, at den slags møderækker ikke rigtig er aktuelle i dag, hvor vi til overflod fyldes med informationer via presse, radio og TV. – Vi har i hvert tilfælde taget konsekvensen af tingene og undladt at arrangere en fast møderække i denne vinter. I stedet bliver der nu og da et enkelt møde, hvor interesserede kan komme og være med.

Sommerhalvåret rummer et noget mere broget billede. Som sædvanligt har vi haft en række korte højskolekurser, på hver 2 uger, og ind imellem kurser af anden art, når der kunne blive plads til det.

Efter kalenderen har sommeren set således ud:

- 15/4 – 16/4: Flyverkursus/Kongelig dansk aeroklub.
- 17/4 – 22/4: Tillidsmandskursus/Dansk sygeplejeråd.
- 24/4 – 6/5: Kort højskolekursus 1.
- 8/5 – 20/5: Kort højskolekursus, F. O. F., Århus.
- 29/5 – 10/6: Kort højskolekursus, F. O. F., Århus.
- 12/6 – 24/6: Kort højskolekursus 2.
- 24/6 – 26/6: Porto Novo missionens årsmøde.

- 26/6 – 8/7: Kort højskolekursus, Dansk Blindesamfund.
 10/7 – 22/7: Kort højskolekursus 3.
 22/7 – 27/7: Skånes blindesamfund.
 24/7 – 5/8: Kort højskolekursus 4.
 7/8 – 19/8: Kort højskolekursus 5.
 19/8: Nordjydsk højskolekonvent.
 19/8 – 20/8: Tillidsmandskursus/Det radikale Venstre.
 21/8 – 2/9: Kort højskolekursus 6.
 2/9 – 3/9: Kursus for håndarbejds lærerinder.
 4/9 – 16/9: Kort højskolekursus 7.
 18/9 – 19/9: EF-oplysningskursus 1.
 20/9 – 21/9: EF-oplysningskursus 2.
 23/9 – 24/9: Elevmøde.
 26/9 – 27/9: EF-oplysningskursus 3.
 29/9 – 30/9: Pædagogisk kursus/Snejbjerg skole.
 30/9 – 1/10: Amatørteaterkursus/D. d. G. U.

En beskrivelse af de enkelte kurser ville føre for vidt. Tilslutningen til de korte højskolekurser har atter været stor. Vi har kun været i stand til at skaffe plads til mindre end halvdelen af de, der har ønsket at være med. Vi er naturligvis glade for den store interesse. Vi er også glade for de mange »gengangere«, der kommer på næsten hvert hold. Det er altid lidt trist at måtte sige nej, især til mennesker vi kender fra tidligere kurser, men vi håber, man vil forstå, at skolens kapacitet ikke kan presses yderligere.

Et par ting, som de fleste fra de korte kurser vil nikke genkendende til, kan nævnes. Ragna Tangs folkedanseropvisning vækker altid den helt store begejstring (hun har lovet at komme igen næste sommer). I sommer har vi også haft megen glæde af de besøg, som Helge Drewsen har aflagt. Hans lysbilleder og beretninger om rejser er fulgt med stor interesse.

Også på de øvrige kurser har vi gæstet mange bekendte, der hvert år vender tilbage til skolen. Det gælder de flinke flyverinstruktører, Ragnvald Damm, som nu desværre har forladt sit arbejde i Dansk sygeplejeråd, Martine Dejgård med håndarbejds lærerinderne, Jørgen Andersen fra D. d. G. U. og flere andre. Så vidt muligt vil vi gerne have besøg igen af de forskellige organisationer og foreninger. Når vi har måttet sige nej til enkelte, skyldes det, at det har været en umulighed at finde plads på kalenderen. – Vi har haft talrige henvendelser fra nye kredse, som har ønsket at afholde kurser, men har desværre ikke kunnet imødekomme disse ønsker. Skulle vi

imødekomme alle henvendelser, måtte vi nok have en kursusbygning af samme størrelse som skolen.

Elevmødet havde atter i år samlet særdeles god tilslutning fra de 3 årgange af vinterelever. Det fik et vellykket forløb med fest lørdag aften og et godt møde søndag formiddag med folketingsmand Robert Pedersen, Herning, som indleder.

Et specielt træk i vor kursusvirksomhed i efteråret var de 3 EF-oplysningskurser umiddelbart før afstemningen. Der var stor efterspørgsel efter pladserne, kurserne var udsolgt på mindre end en måned. Med fuldt overlæg havde vi lagt eftertryk på ordet: Oplysning. – En påstand skal her voves: Hvis der i almindelighed var drevet oplysning i stedet for propaganda, ville afstemningsresultatet sandsynligvis have fået et andet forløb. For de fleste mennesker var de mest elementære ting i forbindelse med Romtraktat og de vedhæng, som den efterhånden har fået i form af forskellige traktater, et ukendt begreb. Man må sætte et stort spørgsmålstejn ved en folkeafstemnings berettigelse, når det sker på de vilkår, som det her skete.

Siden oktober er et nyt vinterhold rykket ind på skolen. Der skal ikke her knyttes kommentarer til dette. Blot kan det fastslås, at arbejdet er kommet godt i gang i løbet af den første månedstid.

Til slut er der grund til at rette tak til mange sider. Det gælder alle de mennesker, som vi i årets løb er kommet i berøring med i forbindelse med kurser og aktiviteter på skolen. Også en tak for de mange breve og hilsener, som i årets løb er dukket op. Vi når ikke at besvare alle og må nøjes med at kvittere ad denne vej.

En tak er også på sin plads til skolens køkken- og rengøringspersonale, der ikke mindst om sommeren undertiden er spændt hårdt for. Deres arbejde foregår delvist bag kulisserne, men vi er i høj grad afhængige af, at det kører perfekt og på klokkeslet.

Skolens lærerkreds er fremdeles den samme. Også her er der grund til at takke for et godt arbejde. Det samme gælder skolens bestyrelse, hvor der heller ikke i det forløbne år er sket ændringer.

Christen Christensen.

